

Een bijdrage van Stichting Nationaal Landschapskundig Museum 'Telluris', [H.A. Visscher](#)

Laagte van Pijnenburg en omgeving HET NOORDWESTELIJK DEEL VAN DE UTRECHTSE HEUVELRUG

Hieronder verstaan wij het deel van de heuvelrug tussen de grens met Noord Holland en de spoorlijn Utrecht-Bilthoven-Amersfoort. De heuvelrug is daar vrij breed maar niet hoog. Bovendien wordt hij er bijna in tweeën gedeeld door de west-oost georiënteerde Laagte van Pijnenburg. Aan de oostzijde wordt die laagte door de kleine stuwwal van Soest gescheiden van het verpolderde Eemland. Noordelijk van de laagte worden enkele nog kleinere stuwwallen omgeven door een pakket smeltwater- en windafzettingen.

Tussen het Gooi en de beide andere delen van de Utrechtse Heuvelrug manifesteren de door Scandinavisch landijs opgestuwde afzettingen zich in drie kleine gebieden ook als hoogten. Zowel Baarn als Soest ontstonden aan de rand van zo'n hoogte, waarover ze zich later ook uitbreidden. In het deelgebied liggen de plaatsen Lage Vuursche, Baarn, Soest en de noordelijke buurten van Bilthoven, Den Dolder en Soestduinen.

De stuwwalletjes van Baarn, De Vuursche en Soest

Het met de westelijker gelegen voormalige buurtschap Zandvoort vergroeide, verstedelijkende **Baarn** ligt op en bij een tot 17,5 meter boven NAP reikende kleine stuwwal uit de voorlaatste ijstijd.

Kenmerkend hiervoor zijn door Scandinavisch landijs opgestuwde, over het algemeen grindrijke (rivier)afzettingen.

Het hoogste deel van de stuwwal wordt aan de noordoostzijde begrensd door een vrij steile flank. De Eemnesserweg loopt onderlangs deze flank.

Op het stuwwalletje zijn twee ronde terreindepressies door bebouwing omgeven geraakt.

De westflank van het stuwwalletje is enkele decennia geleden aangetast door de ontgroning van een bosperceel, waar vervolgens weer dennen werden geplant.

De kruin van het tot ruim 21 meter boven NAP reikende glaciale ruggetje van **De Vuursche** ligt ter weerszijden van de naar een landgoed genoemde Hooge Vuurscheweg. De zuidzuidwestwaarts smaller en lager wordende rug reikt tot de naaste omgeving van het kerkdorpje Lage Vuursche.

Met name in het noorden en noordoosten van het gebied vertoont het stuwwaloppervlak markante glooiingen. Bovenaan en op die hellingen komt hier en daar ook boeiend microreliëf voor. We denken dan in het bijzonder aan enkele reeksen natuurlijk ogende kommetjes, een grotere ronde depressie en een drietal min of meer met elkaar vergroeide kuilen. Zowel op het zuidwestelijk als oostelijk deel van het stuwwalletje herinnert een voormalige groeve aan een enkele decennia geleden beëindigde ontgroning.

De kleine stuwwal van **Soest** is een voornamelijk NW-ZO georiënteerde, plateauachtige rug van ruim drie kilometer lengte en anderhalve kilometer breedte, die tot ongeveer 20 meter boven NAP reikt.

De noordelijke flanken van de glaciale rug zijn het steilst, wat een aanwijzing vormt dat het opdringende landijs er naar verhouding veel tegendruk ondervond. Bovenaan de relatief steile noordelijke flanken is de kruin van de zich als een afzonderlijke kleine hoogte presenterende beboste *Lazarusberg* de hoogst gelegen plek van de kleine stuwwal.

Zuidwestelijk daarvan werd een markante schotelvormige terreindepressie nog niet zo lang geleden gedeeltelijk gedempt wegens een uitbreiding van de bebouwing.

Smeltwater vormde in de stuwwal slechts enkele weinig markante dalletjes, waarvan er als gevolg van grondverzet en bebouwing maar een herkenbaar is gebleven.

In de westflank van het stuwwalletje werden enkele percelen ontgrond en de daardoor ontstane groeven later weer opgevuld.

De reliëfrijke smeltwater- en windvormingen

De meeste door het landijs gecreëerde hoogten zijn omgeven door een brede zone waar het oppervlak van de sinds hun ontstaan gevormde zandige smeltwater- en windafzettingen relatief hoog is gelegen. Rond het stuwwalletje van Soest blijkt dat echter niet het geval te zijn. De oorzaak daarvan zal nader moeten worden onderzocht.

Evenals elders speelde de wind pas in enkele droge fasen van de laatste ijstijd een geomorfologische rol van betekenis en zouden de daarbij gevormde afzettingen in historische tijd op veel plaatsen zodanig door verstuingen worden verbouwd dat een grillig reliëf ontstond. Van de latere verstuingen getuigt een opmerkelijke verscheidenheid aan windvormingen. Die werd sterk bepaald door de mate waarin de verstuingen zich zijdelings konden uitbreiden. Wanneer dat slechts in beperkte mate het geval was raakten de uitwaaiingslaagten omgeven door kliffen en afzettingen van het verstoven zand.

Speciale vermelding verdienen enkele ravijnachtige diepe troggen en geulen van het bosgebied **De Hooge Vuursche**.

Oostelijk van het stuwwalletje van de Vuursche manifesteren de recent enigszins verstoven zanden uit de laatste ijstijd zich in het heidegebied **De Stulp** als dichtbij elkaar gelegen, markante plateautjes. Dit betekent dat de winderosie soms beperkt bleef tot bepaalde terreingedeelten, de bodem daar vrij algemeen tot nagenoeg hetzelfde niveau zou worden verlaagd en het wegwaaiende zand tamelijk gelijkmatig over de niet stuivende terreingedeelten werd uitgespreid.

Enkele kilometers zuidelijker omzomen de reliëfrijke dek- en stuifzanden de vrijwel west-oost georiënteerde stuwwal van Soesterberg. Vooral aan de noordoostkant van verstoven of nog

stuivende gebieden wordt onze aandacht getrokken door markante barrièreduinen, waarvan enkele gezelschap genieten van een dijkachtig ruggetje.

Opvallende geofenomenen van de reliëfrijke zone onderlangs de Soesterberg zijn ook de stuifklifjes, die plateauachtige terreinverheffingen markeren. Vooral in het westelijk deel van het natuurgebied **De Zoom** zijn daarvan representatieve voorbeelden te zien.

Met name in het gebied van de Lange en Korte Duinen bleven plaatselijk zandverstuivingen mogelijk. Waar dat het geval is komen door de wind gestroomlijnde (vrijwel) kale duintjes voor.

Op wat grotere afstand van de stuwwallen zetten smeltwater en de wind minder bodemmateriaal af dan in de onmiddellijke nabijheid van deze glaciale ruggen. Bovendien lag het terrein er voordien waarschijnlijk lager. Aldus zou het bestaan kunnen worden verklaard van de laaggelegen zone westelijk van de stuwwal van Soest. Ze werd naar het er gelegen buiten de **Laagte van Pijnenburg** genoemd.

Pre- en vroeg historische landschapskenmerken

Op de stuwwal van de Vuursche herinneren aan de prehistorische mens met name enkele groepen grafheuvels bij de Zeven Lindeweg en in de omgeving van het 17de-eeuwse **Kasteel Drakensteyn**. Op de kleine stuwwal van Soest getuigt hiervan een grafheuvel bovenaan de zuidoostflank van de rug.

Soest was een van de nederzettingen, die in historische tijd aan de rand van de Utrechtse Heuvelrug ontstond. De nederzetting onderscheidde zich daarbij van de andere doordat ze gaandeweg een kleine stuwwal omsloot. Aldus ontstond een kranslindorp van maar liefst 8,5 kilometer lengte.

Een groot deel van het kranslindorp werd in de lengterichting door een enkele weg ontsloten. Op de noordoostelijke stuwwalflanken zouden gaandeweg echter drie evenwijdige wegen komen te liggen. Hiervan werd de middelste ook als kerkpad gebruikt en

de hoogste in 1817 een sectie van de rijksstraatweg Amsterdam-Amersfoort.

Op de Utrechtse Heuvelrug zijn –restanten van- diverse generaties voormalige verbindingen te vinden.

Noordwestelijk van Soest is de Hessenweg langs de paleistuin waarschijnlijk een overblijfsel van een verbinding tussen Amsterdam en Amersfoort, waarvan ook een kilometerslang karrespoor westelijk en zuidwestelijk van Laren, de Beckeringstraat, Soesterengweg en Birkstraat deel kunnen hebben uitgemaakt.

De door het kranslindorp omsloten hogere delen van de stuwwal werden in vroeg historische tijd geheel ontgonnen en eeuwenlang voornamelijk gebruikt als akkerland, waarvan de exploitatie gemeenschappelijk werd geregeld. Dergelijk akkerland werd in Midden Nederland *eng* genoemd. Zoals gebruikelijk was op de zandgronden werd de vruchtbaarheid ervan eeuwenlang op peil gehouden door het land vanuit op en bij de eng gesitueerde schaapskooien geregeld te voorzien van plaggenmest.

Vrijwel midden op de eng stond tot 1930 een stellingkorenmolen. Omstreeks 2008 werd in de zuidoosthoek van de eng een opvolger daarvan gebouwd.

Op het later meer en meer bebouwd geraakte stuwwalletje is boeiende architectuur niet zeldzaam. Ze wordt voornamelijk gepresenteerd door enkele van de oude(re) kerken, een aantal antieke boerderijen en sommige landhuizen uit de 19de en eerste helft van de 20ste eeuw, die vooral in het noorden van het verstedelijkte kransdorp zijn te vinden.

De buitens en andere landgoederen

Onderaan de Utrechtse Heuvelrug zijn op diverse plaatsen restanten gevonden van een aantal Middeleeuwse kastelen of versterkte huizen. Zo even ten westen van Baarn de restanten van de [ridderhofstad Drakenburgh](#), waarvan het slot in de negentiende eeuw werd gesloopt. Het landgoed Drakenburg occupeerde een tijdlang het gebied tussen Baarn en de grens met het Gooi. Omstreeks 1360 werd het nog sterk in zuidelijke en zuidoostelijke richting uitgebreid en werd in het verworven gebied de hoeve **Drakenstein** gebouwd. In

1546 werd de heerlijkheid De Vuursche echter afgestoten. Aan de westkant van het bosgebied De Hooge Vuursche werd de grens met de provincie Noord Holland gemarkeerd door een gracht.

In historische tijd zouden particuliere grootgrondbezitters gaandeweg de hoofdrol blijven spelen bij de ontwikkelingen in het gebied van De Vuursche en omgeving, waarbij ze later ook zorgden voor de herbebossing van de heide.

Na de Middeleeuwen waren de eigenaren van De Hooge Vuursche, Drakenstein en [Pijnenburg](#) de voornaamste grootgrondbezitters. De Vuursche en Drakestein kregen toen in 1634 weer een en dezelfde eigenaar.

Aan de noordrand van de stuwwal ligt tussen Hilversum en Baarn het voormalige landgoed [Groeneveld](#), dat thans deel uitmaakt van de staatsboswachterij De Vuursche.

Het landgoed werd omstreeks het einde van de zeventiende eeuw aangelegd in een gebied met enigszins in westelijke richting divergerende strookvormige kavels.

Aanvankelijk was het landgoed ruim drie en een halve

kilometer lang en twee- à driehonderd meter breed. In de achttiende eeuw werd Groeneveld aan de zuidzijde uitgebreid en aan de oostkant ingekort.

Tijdens de negentiende eeuw is het buiten aan de westzijde verkleind, wat onder meer verband hield met de aanleg van de in 1874 geopende spoorlijn Hilversum-Baarn.

De huidige oppervlakte van Groeneveld bedraagt circa 130 ha.

Op het landgoed Groeneveld staat een door zijn grote breedte imposant landhuis, waarvan het middendeel mogelijk van 1703 dateert en de beide naar voren gebogen zijvleugels na 1735 zijn gebouwd. In het huis heeft Staatsbosbeheer een museum ondergebracht.

Tot het landgoed Groeneveld behoren vier boerderijen, waarvan er thans nog drie over zijn.

In het park bevindt zich een ijskelder.

Het later volgens de Engelse landschapsstijl gereconstrueerde park van Huis Groeneveld is een terrein waar percelen cultuurland worden omsloten door loof- en naaldhout. Verder liggen er langgerekte bochtige waterpartijen, die aan rivieren doen denken. Van de grond die bij het creëren van die waterpartijen vrijkwam werden heuvels opgeworpen.

Aan de zuidzijde wordt Groeneveld begrensd door het tegenover Baarn aan de Amsterdamse Straatweg gelegen voormalige landgoed [Buitenzorg](#). Het hoofdgebouw ervan is een zeer breed, gepleisterd landhuis dat tweemaal werd vergroot. Het oudste deel van het pand dateert van 1840. Op het terrein van het landgoed staan ook een dienstwoning, rentmeestershuis en koetshuis.

Omstreeks 1850 was het terrein van Buitenzorg al vrijwel geheel bebost, maar nog vrijwel alleen door enkele rechte lanen ontsloten. Pas begin vorige eeuw zou de structuur van het landgoed vrijwel met de huidige overeenkomen. Sindsdien kan het groen van Buitenzorg worden omschreven als een flink parkbos, waar de landschapsstijl bescheiden wordt vertegenwoordigd door enkele flauwbochtige lanen, een rivierachtige kleine vijver en een daarbij gelegen glooiend grasveld. Na de Tweede Wereldoorlog heeft Staatsbosbeheer in enkele fasen het overgrote deel van het landgoed aangekocht.

Ergens tussen 1790 en 1815 werd door de toenmalige eigenaar van **De Hooge Vuursche** via de kruin van de stuwwal een zichtas aangelegd, die als vinkenbaan gebruikt zou gaan worden. De al spoedig weer in onbruik geraakte vinkenbaan van De Hooge Vuursche bestond uit twee in elkaars verlengde gelegen delen, waartussen op de kruin van de stuwwal een vinkenhuis en uitzichtkoepel werden gebouwd.

Omstreeks 1795 was het stuwalletje nog grotendeels begroeid met heidevegetaties, later blijkt de rug echter bijna overal bebost te zijn geraakt, maar een strook op de noordoostflank van de stuwwal vrijwel geheel tot cultuurland te zijn ontgonnen. Een deel van dat cultuurland is later echter ook bebost.

Met name het centrale en aan de kant van de Zeven Lindenweg gelegen deel van het bosgebied zijn tegenwoordig eigendom van Staatsbosbeheer.

Aan de west- en zuidzijde van het dorp Baarn werden de flanken van de stuwwal eeuwenlang voor een deel geëxploiteerd als akkerland. Bovendien breidde het oude landgoed **De Eult** er zich gaandeweg sterk uit. Daarbij is zowel akkerland als heide bebost.

Die bebossingen zouden nog doorgaan nadat het landgoed in 1758 bij het toenmalig stadhoudelijk domein **Soestdijk** werd gevoegd. Soestdijk was oorspronkelijk een buiten met een landhuis. Dat werd in 1674 echter voor Willem III verbouwd.

In de Franse Tijd was Soestdijk enkele jaren eigendom van Koning Lodewijk Napoleon. Na het vertrek van de Fransen werd Soestdijk een koninklijk domein. Het landhuis werd daarop vergroot met twee lage, naar voren gebogen vleugels. Aldus ontstond het **Paleis Soestdijk**, zoals wij dat nu kennen.

Door de bebossingen werden de hoge gronden bij Baarn na de ingebruikneming van de spoorlijnen naar Amsterdam, Amersfoort en Utrecht potentieel aantrekkelijke woonmilieus. In verband hiermee zou meermalen een deel van de Soestdijkse domeingronden worden verkaveld voor de bouw van villa's. Het eerst gebeurde dit ten noordoosten en zuidwesten van het in 1874 geopende station, later met name ten westen van het dorp en oostelijk van het station. Na de opening van het spoorwegstation zijn echter ook enkele nieuwe buitens gesticht.

De afgestane bosgedeelten zouden gaandeweg veranderen in lommerrijke luxe woonwijken die door overwegend bochtige lanen werden ontsloten. Hierbij verdween een groot deel van de boslanen en -paden, die veelal volgens een geometrisch patroon waren aangelegd. Dit betekende ook de teloorgang van een drietal lanensterren.

In de noordwesthoek van Baarn ligt bij de Amsterdamse Straatweg het fotogenieke en reliëfrijke minibuiten **Berg en Dal**. De in 1890 gebouwde relatief hoog gelegen villa wordt beschouwd als een zeer fraaie representant van de neorenaissancestijl. Aan de zuidwestkant van het huis vormt een glooiend gazon de overgang naar een markante terreindepressie waar een vijver blinkt.

Aan de lage noordkant van Baarn bleef het in 1771 gestichte buiten **Rusthoek** behouden. Bij de aanleg ervan werd de oude Zandvoortse Weg verlegd. Op het buiten stond eerst een neoclassicistisch pand, waarachter een nog bestaand zichtkanaal werd gegraven. Het neobaroque huidige landhuis van Rusthoek dateert van 1905. Bij de villa staat een koetshuis uit 1852.

Vlakbij Rusthoek ligt aan de zuidkant van de Eemnesserweg het buiten **Benthuis**, dat in 1881 is gesticht. Het werd tot 1920 *Vooreng* genoemd. De oorspronkelijke naam hield verband met de vroegere ligging ten opzichte van een verdwenen eng van Baarn.

Links van de in neorenaissancestijl opgetrokken villa van het buiten staat een kleine rechthoekige oranjerie. Achter het huis kreeg een open deel van de tuin een geometrische structuur.

Dichter bij de dorpskern van Baarn dateert het eveneens aan de zuidkant van de Eemnesser Weg gelegen restant van het minibuiten **Pera** van 1886. Het zeer grote landhuis ervan bestaat uit twee aaneen gebouwde delen, die beide door een schilddak worden gekroond. In de grote voortuin van Pera trekt een antiek tuinhuisje onze aandacht. Het verder van de Eemnesserweg gelegen achterste

deel van de kleine buitenplaats is in 2008 bebouwd met antiek lijkende woningen. Daarbij is een markante glooiende terreindepressie van de grote tuin helaas voor een deel opgevuld met zand.

Omstreeks 1820 werd westelijk van de plek waar de Kerkstraat zich splitst in de Zandvoort- en Dalweg het buiten [Veltheim](#) gesticht. Het huis ervan verrees tegenover de Kerkstraat, die als zichtlaan ging fungeren. De Kerkstraat heette toen overigens *Schaapsdrift*, wat aan de vroegere functie van de weg herinnert. Haar huidige naam kreeg de straat in 1876. Van het buiten Veltheim resteert vrijwel alleen nog een brede neoclassicistische villa met een plat dak.

Pal ten zuiden van de Dorpskern stichtte de Amsterdamse koopman Scherenberg in 1791 het buiten [Peking](#), waar een chinees aandoend paviljoen kwam te staan. Het merkwaardige pand verrees tegenover de kaarsrechte Torenlaan, die als zichtas van het buiten ging fungeren. De Torenlaan was toen overigens al een zichtas van het buiten De Eult, waarvan het landhuis bij het andere uiteinde van de weg lag.

In 1890 werd het Chinees ogende paviljoen vervangen door een brede neorenaissancevilla.

Omstreeks 1930 is Peking voor een belangrijk deel bebouwd, terwijl het overigens als wandelpark behouden bleef.

Oostelijk van Peking stichtte Scherenberg ook een buiten [Schoonoord](#), waar in 1802 een huis met een Oudhollands karakter verrees. Het huis lag op een bosrijk terrein van 12,5 ha dat vanwege zijn lage ligging door een omwalling tegen inundaties vanuit het Eemland moest worden beschermd.

In 1817 werd Schoonoord verworven door de familie Faas Elias, die er tot 1902 eigenaresse van bleef. Vervolgens zou Schoonoord echter vrijwel geheel verkaveld worden en gaandeweg ook bebouwd raken. Aan het vrijwel verdwenen oude buiten herinneren behalve het grote huis en wat groen nog enkele tuinhuisjes, een oranjerie, vijver en naam van de Faas Eliaslaan, die tot 1903 Noorderlaan werd genoemd.

Vlaktbij zijn landgoed stichtte de koopman Scherenman nog een derde buiten [Canton](#). Hij liet er een chinees aandoend landhuis bouwen. Dat zou in 1910 echter door de toenmalige eigenaar Janssen worden vervangen door een imposante neobarokke villa. Bovendien verrees er nu een groot dienstgebouw met twee bovenwoningen. De tot op heden behouden gebleven bebouwing ligt bij de Javastraat en -laan.

In 1905 liet Janssen zijn buiten uitbreiden met een overplaats van bijna 3,5 ha. Deze kreeg grotendeels het karakter van een arboretumachtige, botanische tuin. Voor sommige warmte minnende soorten werd er zelfs een hoog kassengebouw neergezet.

Na het overlijden van Janssen in 1918 is Canton geschonken aan de Staat der Nederlanden. Dat gebeurde echter onder de voorwaarde dat het park als botanische tuin in stand gehouden zou worden. Als uitvloeisel hiervan werd het Cantonspark een dependance van de Hortus Botanicus van de Rijksuniversiteit van Utrecht. Dit bleef het park tot de universiteit in de tachtiger jaren van de vorige eeuw bij de stad Utrecht een grote botanische tuin op het Fort Hoofddijk aanlegde. Het parkje is toen overgedragen aan de gemeente Baarn, die het groen als botanische tuin blijft beheren.

De overwegend geometrisch gestructureerde tuin ligt ten dele op een terras, dat er door een vrij markant hellinkje wordt begrensd. In het lagere deel van de tuin bevinden zich een vijverpartij, ommuurd rosarium en een kinderboerderij.

Aan de westrand van de kleine stuwwal van De Vuursche liet Gerard van Reede in 1640 het op een rond eilandje staande, achthoekige "kasteeltje" [Drakensteyn](#) optrekken. Ook zorgde hij er voor dat de er inmiddels bij ontstane buurtschap Lage Vuursche werd gerenoveerd en uitgebreid met onder meer een kerk, pastorie, school, boerderij annex rechthuis, tolhuis en woningen.

Het landgoed Drakensteyn/De Vuursche zou later herhaaldelijk in andere handen komen. Tenslotte werd het eigendom van de familie Bosch van Drakensteyn. Deze heeft het landgoed na de Tweede Wereldoorlog echter op haar beurt afgestoten, waarbij Koningin Beatrix in 1959 twintig hectare met het kasteeltje verwierf en een groot deel staatseigendom zou worden. Staatsbosbeheer richtte daarna een langgerekte groeve in de stuwwal in als dagrecreatieterrein.

Bestuurlijk vormden het gebied van Drakensteyn en het aangrenzende landgoed De Vuursche lang een afzonderlijke heerlijkheid en daarna een zelfstandige gemeente, die in 1857 tenslotte bij Baarn werd gevoegd.

Benoorden de stuwwal van de Vuursche behoorden de reliëfrijke dek- en stuifzanden grotendeels tot het landgoed [De Hooge Vuursche](#). Kenmerkend hiervoor was een min of meer geometrische hoofdstructuur, die vrijwel behouden zou blijven. De indeling van het gebied werd sterk beïnvloed door een westwaarts enigszins divergerende stroken-verkaveling.

Op het landgoed stond meer dan eens een groot huis, dat later weer werd gesloopt. Het oostelijker gelegen huidige hoofdgebouw van de Hooge Vuursche is een paleisachtig neobarok landhuis, waarvoor een geometrische tuin werd aangelegd. Dit huis en zijn naaste omgeving zijn tegenwoordig eigendom van een onderneming, terwijl de rest van het landgoed en enkele aangrenzende terreinen later in de 20ste eeuw gefaseerd eigendom zouden worden van Staatsbosbeheer.

Eveneens eigendom van Staatsbosbeheer werd het gebied van het huidige **Baarnse Bos**. Dat behoorde vroeger ruim een eeuw tot het in 1638 gestichte, voormalige grote landgoed **De Eult**. In 1757 besloot de familie Deutz het landgoed te verkopen. Hierdoor kon het aangrenzende toenmalige stadhoudelijk domein **Soestdijk** aanmerkelijk naar het oosten en noordoosten worden uitgebreid. Door toedoen van Koning Lodewijk Napoleon werd Soestdijk in 1806 een koninklijk domein wat het na de Franse Tijd opnieuw zou worden en nu ook lang bleef.

Omstreeks het midden van de 17de eeuw is al begonnen met de herbebossing van het gebied.

Behalve heide werd daarbij ook agrarisch cultuurland beplant. Een deel van de bospercelen zou lange tijd als (eiken)hakhout worden geëxploiteerd.

Bij de bosuitbreidingen is het gebied gefaseerd gecompartmenteerd door een min of meer geometrisch lanenstelsel. Met name enkele lange rechte lanen zijn (voormalige) zichtassen, die in de richting van opvallende hoogten, grote landhuizen en kerktorens werden aangelegd. Later zijn tussen de lanen ook hier en daar slingerpaden aangelegd. Bovendien was het reliëf hier en daar van invloed op de tracering van de paden. Een bijzonder element van het wandelgebied is de deels slingerende loofgang in het zuidelijk deel van het bos.

In het bos liggen twee vijvers met geometrische contouren. Een ervan onderbreekt de belangrijkste zichtlaan, die het bos in de lengterichting doorsnijdt.

De in 1874 voltooide aanleg van de spoorlijn Hilversum – Amersfoort markeerde het begin van een periode, waarin het Domein Soestdijk door de groei van Baarn weer kleiner zou worden. In 1971 werd het inmiddels niet meer zo grote Domein Soestdijk en daarmee ook het toen nog behouden gebleven deel van het Baarnse Bos verkocht aan de Staat der Nederlanden. Die zou het Baarnse Bos tien jaar later tenslotte overdragen aan Staatsbosbeheer.

Aan de Maartensdijkse kant van de Utrechtse Heuvelrug werden in een gebied met lange strookvormige kavels onder meer de buitens [Rustenhoven](#), [Eijckenstein](#) en [Rovérestein](#) gesticht. Het fraaie landhuis van Rustenhoven is achttiende-eeuws, maar in 1830 en 1922 vergroot.

Het classicistische Eijckenstein stamt uit het begin van de negentiende eeuw.

Rond 1870 werd het gebouw echter uitgebreid met twee zijvleugels en in 1920 voorzien van een vooruitspringende middenpartij met vier zuilen. Zowel op Eijckenstein als Rustenhoven staat ook een koetshuis. Bovendien werden op beide landgoederen in de loop van de jaren enkele nieuwe woningen gebouwd.

In de relatief vochtige Laagte van Pijnenburg bleken bomen beter te groeien en de bodem geschikter voor allerlei agrarisch grondgebruik. Het is dan ook begrijpelijk dat er meermalen buitens werden gesticht. Door verwerving en verkoop van gronden zou de grootte van de landgoederen herhaaldelijk veranderen.

Een van de belangrijkste buitens is [Pijenburg](#), waarvan het in oorsprong 17de-eeuwse hoofdgebouw in de negentiende eeuw aanmerkelijk werd vergroot.

Bij de weg Bilthoven-Soestdijk werd op het terrein van Pijenburg in 1840 een afzonderlijk buiten *Horst en Berg* gesticht. De naam ervan is later omgedoopt in [Eikenhorst](#).

Westelijk van Pijenburg was [Venwoude](#) vroeger een onderdeel van de uitgestrekte

laatmiddeleeuwse bezitting Drakenstein. Rond het pas in 1928 gebouwde landhuis van Venwoude werd een bosgedeelte in landschapsstijl heringericht. Een relatief laag gelegen zone met ven zou daarbij als zichtas gaan fungeren. Venwoude zou na een tijdlang als rusthuis te hebben gefungeerd het domicilie worden van een vormingscentrum.

Het zuidelijk van Venwoude gelegen gebied van [Vijverhof](#) behoorde voor 1883 tot de terreinen van het uitgestrekte landgoed [De Ewijckshoeve](#). Vervolgens werd het een deel van het er van afgesplitste buiten [Prins Hendriksoord](#). Pas in 1926 zou het gebied van Vijverhof een afzonderlijke bezitting worden. Het kwam toen in handen van de Amsterdamse koopman G.H. Crone, die er een landhuis en stalgebouw liet neerzetten.

Bij de inrichting van de buitenplaats Vijverhof behield het bospark van Prins Hendriksoord grotendeels zijn vroegere structuur. Min of meer kenmerkend hiervoor zijn bochtige lanen en houtopstanden met veel imposante oude grove dennen. Een klein deel van het bospark heeft een arboretumachtig karakter.

Verscheidene meters hoge rododendrons domineren er plaatselijk de onderbegroeiing. In 1989 werden 40 ha van het landgoed Vijverhof verworven door Utrechts Landschap.

Zuidelijk van het buiten Vijverhof is het door een imposante rieten dakpartij in 1924 gebouwde landhuis [Prinsenhoeve](#) een markante blikvanger.

In 1927 werd oostelijk van de Dolderse Weg op voordien al meer en meer ontgonnen heidegronden het agrarische bedrijf [Binnenhof](#) gesticht. De boerderij ervan is zeven jaar later getransformeerd in een landhuis. De omgeving ervan

bleef toen grotendeels agrarisch cultuurland. Tegen het einde van de vorige eeuw zou er echter een golfbaan worden aangelegd.

In het noorden van Soest danken *Park Vredenhof* en de *Vredenhofstraat* hun naam aan een vroeger in deze omgeving gelegen buitenplaats. De [villa](#) die er stond is in de vijftiger jaren afgebroken. Iets verderop resteert van de buitenplaats [Colenso](#) nog een wandelpark met kronkelende waterpartij en bochtige lanen. Het land- en koetshuis van Colenso werden kort na de Tweede Wereldoorlog gesloopt.

Vlakbij Colenso liggen nog (delen van) enkele miniatuurbuitens.

Op de stuwwal van Soest is [De Witteburcht](#) een klein buiten met een nog niet zo oud, witgepleisterd landhuis dat aan een kasteel doet denken.

In de nabijheid ervan bevindt zich een [pseudo Limburgse hoeve](#).

De *Middelwijkstraat* van Soest werd genoemd naar een buiten aan het Kerkpad Zuidzijde, waarvan de bebouwing in 1971 is vervangen door een aantal woningen. In Soest Zuid herinnert de naam van de *Vosseveldlaan* aan een verdwenen buiten. Waarschijnlijk stond op dezelfde plaats sinds 1370 een kasteel [Hamelenberg](#).

Meer landschapshistorische informatie over het centrale deel van de Utrechtse Heuvelrug is te vinden in de hierna vermelde literatuur en 18 afleveringen van onze **reeks** [‘Op Geopad’](#). Van de reeks geogidsen zijn dat de nummers 93 t/m 102, 114 t/m 119, 127 en 128.